

FAALİYET KİRALAMA İŞLEMLERİNİN ESKİ UMS 17 VE YENİ UFRS 16 STANDARTLARINA GÖRE KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ: BİST İMALAT SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Öğr. Gör. Dr. Neşegül PARLAK*

Prof. Dr. Habib AKDOĞAN**

Makale Gönderim Tarihi : 05/12/2018 / Kabul Tarihi : 29/04/2019

ÖZ

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) tarafından, UMS 17 Kiralama İşlemleri Standardının yerini alacak olan UFRS 16 Kiralama İşlemleri Standardı 13 Ocak 2016'da yayımlanmış ve 1 Ocak 2019'dan itibaren uygulanmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, UFRS 16'nın imalat sektöründeki şirketlerin finansal tabloları üzerindeki olası etkilerini tespit etmektir. Çalışmanın amacına uygun olarak, BIST imalat sektöründe, faaliyet kiralaması sözleşmelerini finansal durum tablosu dışında (dipnot olarak) gösteren şirketlerin dipnotları incelenmiş ve UMS 17 ile UFRS 16'nın karşılaştırılmasına ilişkin finansal tablo kalemlerine finansal rasyo hesaplamaları yapılmıştır. Yapılan hesaplamalardan sonra elde edilen verilerin karşılaştırılmasına ilişkin olarak SPSS programı kullanılarak istatistik analiz ve testler uygulanmıştır.

Çalışma sonucu elde edilen bulgulara göre, UFRS 16'nın; imalat sektöründeki şirketlerin kiralama raporlama tercihinine, kullanma yoğunluğuna göre farklı olmakla birlikte, kiralama kullanan şirketler üzerinde önemli etkilere yol açtığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Faaliyet kiralaması, UMS 17, UFRS 16.

* Ordu Üniversitesi, FMYO, nparlak@odu.edu.tr, orcid no: 0000-0002-1669-7389

** Hitit Üniversitesi, İİBF, habibakdogan@hitit.edu.tr, orcid no: 0000-0002-3639-5310

The Comparative Review of Operating Leases According to Former IAS 17 and New IFRS 16: The Study on BIST Manufacturing Sector

ABSTRACT

The International Accounting Standards Board (IASB) published the IFRS 16 Lease Transactions standard that will replace the current IAS 17 Lease Transactions standard on January 13, 2016.

The aim of this study is to determine the possible effects of IFRS 16 on the financial statements of the companies in the manufacturing sector. For the purpose of the study, the footnotes of the companies in the BIST manufacturing sector showing the operating lease agreements on the off-balance sheet (as footnotes) were analyzed and the financial ratio calculations were made to the financial statement items related to the comparison of IAS 17 and IFRS 16. Statistical analyzes and tests were performed by using SPSS program to compare the data obtained after the calculations.

According to the findings of the study, although the companies in the manufacturing sector differ according to the leasing reporting preference and the intensity of the usage, it was noted that IFRS 16 had significant effects on the companies using the leasing.

Keywords: Operating Lease, IAS 17, IFRS 16.

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünyada, şirketlerin, uluslararası piyasalarda diğer şirketlerle rekabet edebilmek ve varlığını devam ettirebilmek için üretmek, üretmek için de yeni yatırımlar yapmak gerekliliği kaçınılmazdır. Şirketlerin, büyük nakit çıkışı gerektiren bu yatırımlarının finansmanını öz sermayeden karşılaması her zaman mümkün olmamaktadır. Bu durumda şirketler, varlıklara sahip olmanın getirdiği risk ve maliyeti ortadan kaldırarak, varlıkların kullanım hakkını elde etmek için alternatif finansman yöntemi olarak kiralama yoluna gitmektedirler.

Eski UMS 17 Kiralama İşlemleri standardı, kiralama işlemlerini, kiralanın varlığın sahipliği ile ilgili risk ve yararın kiraya veren şirkette veya kiracı şirkette bulunma durumuna göre finansal kiralama ve faaliyet kiralaması olarak gruplandırmaktaydı. Bahse konu riskler, teknolojik yıpranma veya atıl kapasite kaynaklı zararlar ile ekonomik koşulların değişmesi nedeniyle getiri oranında meydana gelebilecek değişikliklerdir. Yararlar ise, kira konusu varlığın faydalı ömrü boyunca kâr sağlayacak şekilde kullanılması ile değerinde oluşan artış sonucu gelir getirmesi beklentisi veya varlığın kalıntı değerini nakde dönüştürme beklentisi olabilir (UMS 17, md.7).

2. FAALİYET KİRALAMASI

Faaliyet Kiralaması, Dünya genelinde yaygın olarak kullanılan, ülkemizde ise 2012 yılında yürürlüğe giren 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu ile uygulanmaya başlamış olan bir finansman tekniğidir. Kanunu'nun 3. Maddesine göre faaliyet kiralaması, finansal

kiralama dışında kalan kiralamalar olarak tanımlanmıştır. Faaliyet kiralaması, bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan risk ve yararların tamamının devredilmediği kiralamalardır (UMS 17, md. 8). Faaliyet kiralamasında, kira konusu varlık, faydalı ömrünün çok kısa bir bölümü için kiralanmaya konu olmaktadır (Vural, 2006: 21).

Bu kiralama yönteminde, kiraya veren şirket, mülkiyetine sahip olduğu kiralama konusu varlığı, kısa sürede birden daha fazla kiracıya kiralayabilmektedir. Kiraya veren şirketin kira konusu varlığı devamlı mülkiyetinde tutması, tekrar kiralamayıp uygun fiyat ve zamanda satması gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu varlığın tam ve kesin sahipliği zorunludur. Bu durum, varlık üzerinde kurulan hâkimiyet, kiraya veren şirketin kira konusu varlığın ikincil pazar piyasasına ilişkin ayrıntılı bir bilgi birikiminin olmasını ve varlığın pazarda daha etkin olmasını önemli oranda etkilemektedir.

Faaliyet kiralamalarının temel özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür (Çakan, 2006: 13-14):

- a) Kiralama sözleşmesi, genel olarak kiracının isteği ile iptal edilebilir.
- b) Kiraya veren şirket genellikle kira konusu varlığın üreticisidir.
- c) Kiralama konusu varlığın teslim, montaj ve teknik desteği, çoğunlukla kiraya verene aittir. Kiracı ise, sözleşme süresi boyunca anlaştığı kira bedelini ödemekle sorumludur.
- d) Kira konusu varlığın yıpranma ve eskimesi ile teslimi sırasındaki fiyat riski kiraya verene aittir.

Faaliyet kiralamasında amaç, kira konusu varlığı finanse etmenin yanı sıra, söz konusu varlığı aynı zamanda kullanıma sunmaktır (Çeltik, 2009: 71). Bu yöntemde varlığın mülkiyeti kiraya verene ait olduğu için kiracı bir yandan amortisman ayırma yükümlülüğünden kurtulmakta, bir yandan da anlaşılan kira bedeli üzerinden vergi avantajı sağlamaktadır (Russo, 1999: 8).

Faaliyet kiralamasında, sözleşme süresi, varlığın faydalı ömründen daha kısa bir süreyi kapsamakta ve sözleşme sonunda varlığın mülkiyetini almadan kiracı tarafından kiraya verene iade edilmektedir. Kiraya veren, kira konusu varlığı yeniden değerlemeye tabi tutmakta ve belirleyeceği bir bedel ile tekrar kiraya vermekte ya da ikinci el piyasada satmaktadır.

Eski UMS 17’de, faaliyet kiralamasına ilişkin kiracıların uygulaması gereken özel bir muhasebe kayıt şekli bulunmamaktadır. Kiracı şirketler, yaptıkları kiralama işlemine ilişkin herhangi bir finansal durum tablosu hesabına yükümlülük takip kaydı yapmamaktadır. Yalnızca ödenen kira taksitleri “Kira Giderleri” hesabına yazılarak gider kaydedilmektedir.

2.1. Faaliyet Kiralamasının Avantajları

Faaliyet kiralaması yönteminin kiracı ve kiraya veren açısından çeşitli avantajlı durumları bulunmaktadır. Bu durumlar aşağıda açıklanmıştır.

2.1.1. Faaliyet Kiralamasının Kiracı Açısından Avantajları

Faaliyet kiralaması yönteminin, kiracıya sağladığı başlıca avantajlar aşağıda açıklanmıştır.

Maliyet Avantajı

Faaliyet kiralaması yönteminde, kiracının kira konusu varlık için sadece kullanım hakkı devam ettiği sürece ödeme yükümlülüğünün bulunmaması ve ekonomik ömrüne bağlı kalma yükümlülüğü bulunmaması nedeniyle, çok yüksek bedeller ödemek zorunluluğu da bulunmamaktadır. Söz konusu varlığı, ihtiyacı oranında ve belirli bir iş için kullanmaktadır. Kullanım süresi sonunda elden çıkarmak gibi bir sorumluluğu bulunmamakta ve sermaye açısından da kazanç elde etmektedir (Uzun, 2016: 50).

Kısa Süreli Kullanım Avantajı

Faaliyet kiralaması çoğunlukla dönemlik projeler için varlık temin edilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem ile şirketlerin, ihtiyaç duyduğu varlığı ihtiyaç duyduğu ölçüde kullanma ve kullandığı oranda maliyeti yüklenme olanağı bulunmaktadır. Dolayısıyla, kiracı sahip olduğu sermayeyi farklı alanlarda kullanabilme imkânı elde etmektedir.

Teknoloji Yenileme Avantajı

Günümüzde teknolojinin hızla değişmesi, varlığın ekonomik ömrünü doldurmadan demode olmasına neden olmakta ve verimliliğini düşürmektedir. Şirketler, teknolojik eskimeye daha çabuk maruz kalan varlıklarda faaliyet kiralaması yöntemini tercih ederek en son teknolojik varlıkları çok daha ekonomik koşullarda sahip olma imkânı elde ederler.

Operasyonel Avantajlar

Faaliyet kiralaması yöntemi, şirketlere hem ihtiyaç duydukları kaliteli hizmetlerle desteklenen varlıkları daha düşük maliyetlerle elde edebilme imkânı sunmakta, hem de şirketleri bakım ve onarım gibi faaliyetlerle ilgilenme zorunluluğundan kurtararak, temel yeteneklere odaklanması için zaman avantajı sağlamaktadır.

İşletme Kredibilitesi ve Finansal Esneklik Avantajı

Faaliyet kiralaması yöntemi, şirketlere, finansal durum tablosu dışı esnek bir finansman imkânı sunarak, şirketin kredibilitesini arttırmaktadır.

2.1.2. Faaliyet Kiralamasının Kiraya Veren Açısından Avantajları

Hücre Pazar oluşturulması ve yüksek karlılık faaliyet kiralaması yönteminin kiraya veren açısından başlıca avantajlarıdır.

Hücre Pazar Oluşturulması Avantajı

Faaliyet kiralaması yönteminde daha çok özelleşmiş varlıklar kullanılmakta ya da varlıklar özelleştirilmektedir. Her şirket bu tür varlıkları destekleyen hizmetlerde uzmanlaşamayacağından, yöntem bu varlıkları kiraya veren şirketlere rekabet avantajı sağlar.

Yüksek Kârluluk Avantajı

Faaliyet kiralaması yöntemi, alternatif finansman yöntemleri arasında destek hizmetlerle takviye edilen tek yöntemdir. Faaliyet kiralaması, alanında uzman olan bir tedarikçiden risklerin paylaşıldığı bir hizmet alma imkânı sunmaktadır. Böylece maliyetlerin minimize edilmesi, kalitenin ise maksimize edilmesi sağlamaktadır.

2.2. Faaliyet Kiralamasının Dezavantajları

Faaliyet kiralaması yönteminin kiracı ve kiraya veren açısından çeşitli dezavantajlı durumları bulunmaktadır. Bu durumlar aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Faaliyet Kiralamasının Kiracı Açısından Dezavantajları

Faaliyet kiralamasında, finansal riskler ve varlık risklerinin tamamının kiraya verende bulunmasından dolayı kiraya verenin yalnızca finans konusunda uzman olması ya da varlık ile ilgili sektörü iyi tanması yeterli değildir. Faaliyet kiralaması yapacak kiracı şirketin de bu bilgi ve becerilerin tek elde toplandığı konusunda gerekli araştırmayı yapmış olması gerekir.

2.2.2. Faaliyet Kiralamasının Kiraya Veren Açısından Dezavantajları

Faaliyet kiralaması yönteminin, kiraya veren şirket için portföy yönetimi riski, stok maliyeti riski ve kredi ve varlık riski gibi dezavantajları bulunmaktadır. Bu risklerin iyi yönetilememesi kiraya veren şirket açısından önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Portföy Yönetimi Riski

Portföy yönetiminin doğru yapılmaması (varlık portföyünün zamanında yenilenmemesi, portföyünde talebi zayıf olan markaların bulundurulması vb.) varlık kiralamasına olan talebi azaltacak ve kötü yapılan portföy yönetimi kiraya veren şirketler açısından önemli bir risk unsuru olacaktır.

Stok Maliyet Riski

Faaliyet kiralaması yönteminde, kiraya veren şirketlerin, çok fazla stok bulundurmaları stok maliyet riski ile karşılaşmalarına neden olacaktır. Şirketlerin, piyasanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek kaliteli varlıkları tespit edip bu varlıklara yönelmesi stok maliyet riskini minimize edecektir.

Kredi ve Varlık Riski

Faaliyet kiralaması yönteminde kiraya veren şirketlerin hem kredi riski hem de varlık riski bulunmaktadır.

2.3. UMS 17 Kiralama İşlemleri Standardına Göre Faaliyet Kiralaması

Türkiye’de 10 Haziran 1985 yılında 18795 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3226 Sayılı “Finansal Kiralama Kanunu”, faaliyet kiralamasının uygulanabilirliğine net olarak engel olmakla birlikte uygulama alanını sınırlandırmaktaydı. Ancak, 13 Aralık 2012 tarih ve 28496 sayılı Resmi

Gazete’de yayımlanan 6361 sayılı “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu” faaliyet kiralaması yönteminin yasal olarak önünü açmıştır.

Faaliyet kiralaması hakkında diğer bir yasal düzenleme, “UMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı”dır. İlgili standarda göre, Finansal kiralama, “*mülkiyetin sahip olunmasındaki risk ve yararların tamamının devredildiği kiralama*”, faaliyet kiralaması ise “*mülkiyetin sahip olunmasında risk ve faydaların tümünün devredilmediği kiralamalar*”dır (UMS 17, md. 8).

UMS 17’ye göre;

Yapılan sözleşme, risk ve yararın tamamını kiracıya devrediyorsa, bu durum faaliyet kiralaması olarak değerlendirilir (md. 12).

Arazi, ev ve bina kiralamalarının büyük bir çoğunluğu faaliyet kiralaması olarak değerlendirilmelidir (md. 14).

Arazi ve binalar ayrı ayrı değerlendirilmeli ve özellikli durumlara göre uygulama yapılmalıdır (md. 15, 16, 17). Kiracının bu yöntem ile elde ettiği mülkte olan yatırım hakkı, yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırılabilir (md. 19).

UMS 17’ye göre kiracı şirketler; kiralama işlemini ilk muhasebeleştirirken öncelikle özün önceliği ilkesi çerçevesinde değerlendirerek işlemin finansal kiralamamı yoksa faaliyet kiralaması mı olduğunu tespit etmelidir. Faaliyet kiralaması işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ise standardın 33, 34 ve 35. maddelerinde yer verilmiştir. Buna göre; kiracının beklediği yararın planlamasını daha iyi yansıtmadığı sürece, kiralama süresi boyunca yapılan ödemeler eşit tutarda gider olarak muhasebeleştirilir (md. 33). Aynı şekilde, yapılan ödemeler, kiracının beklediği fayda planlamasını daha iyi yansıtmadığı durumda, doğrusal amortisman yöntemine göre gider olarak muhasebeleştirilmesi yapılır (md. 34).

Kiraya veren taraf, faaliyet kiralamasına konu varlıkları niteliklerine göre finansal durum tablosunda göstermesi gerekmektedir (md. 49).

Standardın 50. ve 55. maddelerinde kiraya verenlerin durumu açıklanmıştır. Madde 56 ise kiraya verenlerin yapmaları gereken açıklamalar belirtilmektedir. Madde 62. ve 63. gerçeğe uygun değer konusunu açıklamıştır. İlgili maddelerden de anlaşılacağı üzere, finansal kiralama ve faaliyet kiralaması arasında uygulama farklılıklarının yanı sıra yasal olarak da farklı düzenlemeler bulunmaktadır.

2.4. UFRS 16 Kiralama İşlemleri Standardına Göre Faaliyet Kiralaması

Kiralama işlemlerinin raporlaması ve muhasebeleştirme esaslarını tamamen değiştirmeye yönelik olarak hazırlanan UFRS 16 standardı, faaliyet ve finansal kiralama ayrımını tamamen ortadan kaldırmaktadır. Standart, kiralamayı herhangi bir sınıflandırma ya da ayırma tabi tutmaksızın tek bir kiralama modelinde sunmakta ve kiracının tüm kiralama haklarını aktifleştirmesi esasını benimsemektedir.

Standart uygulandığında, faaliyet kiralaması yapan şirketler, kiralama sözleşmesinin bir yılın üzerinde olması durumunda, kullanım hakkına sahip oldukları varlık ve yükümlülüklerini finansal durum tablolarında gösterecek, amortisman ve faiz giderine ilişkin etkilerini de kapsamlı gelir tablolarına yansıtmak durumunda kalacaklardır.

Kiracı şirket, istisnalar dışında kalan bütün kiralama faaliyetlerini artık finansal kiralama olarak muhasebeleştirecektir. Ayrıca, kiralamadan doğan varlık kullanım haklarını ve maddi duran varlıklar gibi yükümlülüklerini de diğer finansal borçlar gibi muhasebeleştirecektir.

UFRS 16'ya göre, kiracının varlık ve kaynakları daha güvenilir ve gerçeğe uygun olarak finansal tablolarda raporlanacak ve şirketin finansal durumunun daha şeffaf bir şekilde sunumu sağlanacaktır (Öztürk ve Serçemeli, 2016: 36). Sonuçta, kiracı, kiraladığı varlığa amortisman ayıracak ve taksit ödemelerini bugünkü değer üzerinden hesaplayacak ve aynı şekilde, finansal tablo dipnotlarında da detaylı açıklama yapma zorunluğu bulunacaktır (IASB, 2016: 11).

Kiracı şirketçe, ilk muhasebeleştirme sırasında finansal durum tablosuna yansıtılacak tutar (finansal durum tablosunun aktif ve pasifine esas oluşturacak olan tutar) kira konusu varlığın, kiraya veren tarafından kiracının kullanımına sunduğu tarihte ödenmemiş olan, kira ödemelerinin bugünkü değerine göre hesaplanacaktır (IASB 2016: 12). Kiracının alternatif faiz oranı; benzer bir ekonomik çevrede kullanma hakkı elde bulundurulmuş varlıkla benzer değerde olan bir varlığı edinmek amacıyla kiracının benzer vade ve teminatlar çerçevesinde borçlanması karşılığında ödemekle yükümlü olduğu faiz oranı ile sınırlandırılmıştır (IFRS16, 2016: 27).

UFRS 16, süresi kısa kiralama işlemleri ile değeri düşük olan kiralama konusu varlıkların finansal durum tablosuna yansıtılmasını zorunlu tutmamaktadır (IASB 2016: 9). Bu bağlamda; kiralama süresi, kira konusu varlığın kiracının kullanımına sunulduğu tarihten itibaren bir yıl veya daha kısa bir süreyi kapsayan işlemi "Kısa Süreli Kiralama" olarak tanımlanmıştır (IASB 2016: 28).

UFRS 16'da kullanım hakkı elde tutulan varlıkların ilk muhasebeleştirmeden sonra, aksi belirtilmedikçe, maliyet modeline göre izlenmesi temel yöntem olarak ifade edilmiştir (IFRS 16, 2016: 13). Kiracı, yatırım amaçlı gayrimenkullerini (UMS 40 kapsamında) gerçeğe uygun değer modeline göre izliyor; yatırım amaçlı gayrimenkul kavramını karşılayan kullanım hakkı elde tutulan varlıklar için de bu model uygulamakla yükümlüdür (IASB, 2016: 14). Kiralama döneminin sonunda kiracı kullanım hakkını elinde tuttuğu varlığı satın alıyorsa veya kullanım hakkı elde tutulan varlığın maliyeti, kiracının varlığı edinme opsiyonunu uygulayacağına dair bir gösterge sunuyorsa; kiracı bu varlığı, kiraya veren tarafın varlığı kendisinin kullanımına sunduğu tarihten faydalı ömrünün sonuna kadar amortismanına tabi tutacaktır (IFRS 16, 2016: 13).

Uygulamada önemli derecede finansal durum tablosu dışı kiralama işlemi bulunan kiracıların, yeni standart ile elde ettikleri faiz öncesi kâr tutarında artışa neden olacaktır. Çünkü, uygulamada finansal durum tablosu dışı kiralama olarak gösterdiği işlemler ile ilgili maliyetleri faaliyet gideri kısmında kira gideri olarak sunan bir kiracı, yeni uygulamada kira gideri yazmayacak, faiz ve amortisman gideri yazacaktır. Değişiklik sonucu, EBITDA rakamında önemli değişiklik olacaktır (Engin, 2016: 32).

UFRS 16'nın uygulanmaya başlanması ile mevcut durumda önemli oranda finansal durum tablosu dışı kiralama yapan kiracı şirketlerin elde edecekleri faiz öncesi kâr artacaktır (Engin, 2016: 32). Bunun nedeni, UFRS 16'da kiracının finansal durum tablosu dışı tuttuğu kiralama işlemine ilişkin maliyetleri faaliyet gideri olarak raporlarken, söz konusu kiralama işleminde zimnen yer alan faizi finansman gideri olarak raporlayacak olmasıdır.

UFRS 16'nın faaliyet kiralamasına ilişkin dipnotları incelendiğinde; kiraya verenin faaliyet kiralaması kapsamında kiraya verdiği maddi duran varlıkları, faaliyet kiralamasına tâbi olanlar ve olmayanlar şeklinde ayırması istenmektedir (IASB, 2016: 24).

3. Araştırma

3.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmada, UFRS 16 ve UMS 17 Kiralama İşlemleri Standartlarını, muhasebeleştirme, ölçme, sunma ve finansal tablo açıklamalarına ilişkin hükümlerini, karşılaştırmalı olarak incelemek ve UFRS 16'nın imalat sektörü şirketlerinin finansal rasyolarına olası etkilerini; Türkiye'de, hisse senetleri borsada işlem gören mevcut durumda UMS 17 standardını uygulayan imalat sektörü kiracı şirketlerinin finansal tablo ve dipnotları çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.2. Araştırmanın Amacı

Şirketler, UMS17'ye göre finansal raporlarında sadece finansal kiralama sözleşmeleri ile ilgili varlık ve yükümlülüklerini göstermekte; faaliyet kiralaması sözleşmelerinden doğan yükümlülüklerini (faiz ve amortisman) ise finansal raporlarına dahil etmemekte, sadece dipnot açıklamalarında belirtmektedir. 1 Ocak 2019'da yürürlüğe giren UFRS 16 ile finansal kiralama ve faaliyet kiralaması ayrımı ortadan kalkmakta ve tüm kiralama sözleşmeleri finansal raporlarda gösterilmektedir.

Bu araştırmanın amacı, UFRS 16'nın imalat sektörü şirketlerinin finansal göstergeleri üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığını finansal rasyolar aracılığı ile tespit etmektir.

Bu çalışma ile literatüre katkı sağlamak, yeni standardın imalat sektörüne muhtemel etkilerine ilişkin öngörü oluşturmak ve yapılacak diğer çalışmalara rehber olmak hedeflenmektedir. Bunların yanında çalışmanın, getirdiği önerilerle de şirketlere ve şirketlerin finansal raporları ile ilgilenen taraflara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın uygulama kısmında, Türkiye'de hisse senetleri Borsa İstanbul'da işlem gören imalat sektörü şirketlerinin, UMS 17'ye göre hazırlanmış finansal tabloları incelenmiş ve bu finansal tabloların UFRS 16'ya göre hazırlanmış olması durumunda ortaya çıkacak farklılıklar detaylı olarak değerlendirilmiştir. Bütün kiralama işlemlerinin, bir finansal kiralama gibi raporlanmasının şirketlerin finansal göstergelerine olan etkileri incelenmiştir.

Araştırmanın temel varsayımı, başlıca varlıklarını faaliyet kiralaması yolu ile kullanmakta olan kiracı konumundaki şirketlerin finansal durum tablolarında raporlanan varlık ve yükümlülüklerinde artış meydana geleceği ve bu artışın, kiracıların finansal göstergelerini önemli ölçüde değiştireceğidir.

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de hisse senetleri borsasında işlem gören imalat sektörü şirketlerinden UMS 17'yi uygulayan kiracı konumundaki şirketler oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Önemi

UMS 17'de, kiralama işlemlerinin çoğu, faaliyet kiralaması olarak sınıflandırılmakta ve kiracının finansal durum tablosunda raporlanmamaktadır. Raporlanmayan bilgilerin önemlilik düzeyi; sektör, bölge ve

şirketten şirkete farklılıklar göstermektedir (Altıntaş ve Türel, 2016:1). Şirketlerin, faaliyet kiralama-
rını finansal durum tablosu dışı bırakmasının, raporlanan varlıklar ve yükümlülükler üzerinde önemli et-
kisi olduğu bilinmektedir. Finansal durum tablosu dışı bırakılan faaliyet kiralamaları, şirketlerin finansal
raporlarıyla ilgilenen bilgi kullanıcılarının yanlış kararlar almasına neden olmaktadır.

Bu araştırmanın;

- UFRS 16'nın, kiralama işlemlerini muhasebeleştirme, ölçme, sunma ve finansal tablo açıklamalarına ilişkin hükümlerini, uygulamada olan UMS 17 ile karşılaştırması sebebiyle finansal tablo hazırlayıcılarına,
- UFRS 16'nın finansal duruma olan söz konusu etkilerini ele alması nedeniyle şirketlerin finansal raporlama uzmanlarına,
- Çalıştıkları kurumun finansal durumunu sağlıklı bir şekilde yönetmeleri açısından şirket yöneticilerine yararlı olacağı düşünülmektedir.

3.4. Problem Cümlesi Ve Araştırma Sorusu

Araştırmanın temel amacı, UFRS 16'nın uygulamaya başlanması ile başlıca varlıklarını faaliyet kirala-
ması yolu ile kullanmakta olan kiracı konumundaki şirketlerin finansal tablolarında raporlanan varlık ve yükümlülüklerinde artış meydana getirme durumu ve bu artışın kiracıların finansal göstergelerini önemli ölçüde değiştirip değiştirmediğidir.

Problem Cümlesi: UFRS 16, Borsa İstanbul'da işlem gören imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin, finansal rasyolarını *borç/aktif (BA)*, *Borç/öz kaynak (BÖ)*, *öz kaynak kârlılığı (ÖK)* ve *aktif kârlılık (AK)* etkilemekte midir?

Araştırma sorusu:

1. Kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) imalat sektöründeki şirketlerin finansal tablolarındaki finansal rasyoları ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) finansal rasyoları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırmada belirlenen temel problem ve bu probleme uygun araştırma sorusu kapsamında aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H1: İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki borç/aktif (BA) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) borç/aktif (BA) arasında anlamlı farklılık vardır.

H2: İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki borç/öz kaynak (BÖ) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) borç/öz kaynak (BÖ) arasında anlamlı farklılık vardır.

H3: İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki öz kaynak kârlılığı (ÖK) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) öz kaynak kârlılığı (ÖK) arasında anlamlı farklılık vardır.

H4: İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki aktif kârlılık (AK) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) aktif kârlılık (AK) arasında anlamlı farklılık vardır.

3.5. Araştırmanın Kısıtları

- Araştırma verileri BIST’te işlem gören imalat sektörü şirketleri ile sınırlıdır.
- BIST’te işlem gören imalat sektörü şirketlerinden sadece dipnotlarında faaliyet kiralaması taahhütlerine yer veren şirketler araştırmaya dâhil edilmiştir.
- Finansal rasyolar Borç/aktif (BA), Borç/özkaynak (BÖ), Özkaynak kârlılığı (ÖK) ve Aktif kârlılık (AK) ile sınırlıdır.
- Verilerin ve buna bağlı olarak bulguların güvenilirliği finansal tabloların doğruluğu ile sınırlıdır.

3.6. Araştırma Yöntemi

Uygulama verilerinin değerlendirilmesinde SPSS programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım koşulları sağlanamadığından non-parametrik testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

3.6.1. Örneklem Seçimi

Çalışmanın evrenini BIST’te işlem gören imalat sektörü şirketleri oluşturmaktadır.

Yapılan incelemede finansal tablolarında faaliyet kiralaması sözleşmelerini dipnot olarak gösteren 12 imalat şirketi olduğu tespit edilmiştir. Bu şirketler çalışmanın veri setini oluşturmuştur.

3.6.2. Veri Toplama Yöntemi

Veri setinin oluşturulmasından sonra kurulan hipotezlerin doğruluğunu araştırmak amacıyla veri setindeki tüm şirketlerin 31/12/2012, 31/12/2013, 31/12/2014, 31/12/2015 ve 31/12/2016 tarihli finansal tablolara ve finansal tablo dipnotlarına www.kap.gov.tr (kamuyu aydınlatma platformu) web sitesinden erişilerek ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır.

Finansal tablolarında faaliyet kiralaması sözleşmelerini dipnot olarak gösteren şirketlerin toplam aktif (TA), toplam borç (TB), toplam özkaynak (TÖ), toplam kâr-zarar (TKZ) değerleri Excel programına aktarılmıştır. Bu veriler üzerinden ayrıca borç/aktif (BA), borç/özkaynak (BÖ), özkaynak kârlılığı (ÖK) ve aktif kârlılığı (AK) hesaplanmıştır. Elde edilen son veri seti UMS17 olarak kaydedilmiştir. Çalışma kapsamına alınan finansal durum tablosu kalemleri ve finansal rasyolara ilişkin bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırmaya Dâhil Edilen Finansal Rasyolar

Finansal Rasyo	Veri Setine Dâhil Edilme Yöntemi
Borç/aktif (BA)	Toplam borcun toplam aktiflere bölünmesi ile elde edilmiştir.
Borç/özkaynak (BÖ)	Toplam borcun toplam özkaynağa bölünmesi ile elde edilmiştir.
Özkaynak kârlılığı (ÖK)	Toplam kârın toplam özkaynağa bölünmesi ile elde edilmiştir.
Aktif kârlılık (AK)	Toplam kârın toplam aktiflere bölünmesi ile elde edilmiştir.

İşletmelerin finansal raporlarındaki faaliyet kiralaması sözleşmelerine ait dipnotlar incelenmiş ve UFRS16 gereği 1 Ocak 2019'da finansal durum tablosuna dahil edileceğinden bugünkü standartlar ile karşılaştırma amacıyla faaliyet kiralaması giderleri (faiz ve amortisman) finansal durum tablosuna dahil edilerek yukarıda ifade edilen finansal rasyolar yeniden hesaplanmıştır. Elde edilen son verilerden oluşan ikincil veri seti UFRS16 olarak kaydedilmiştir.

3.6.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizi öncesi imalat sektörü şirketlerinin UMS17 ve UFRS16 için ayrı ayrı olmak üzere normal dağılım koşulları incelenmiştir. Puanlarının normallik sınavında Çarpıklık (Skewness) katsayısı kullanılmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık katsayısının (Skewness) ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2011). Normal dağılım koşulları sağlandığında önce-sonra, ilk-son gibi aynı evrenden gelen verilerin karşılaştırılmasında eşleştirilmiş t testi; normal dağılım koşulları sağlanamadığında non-parametrik testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılabilir (Büyüköztürk, 2011).

Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildiğinden UFRS16 öncesi (UMS17) ve UFRS16 sonrası imalat sektörüne ait şirketlerin finansal rasyolarının karşılaştırılmasında Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

3.7. Bulgular ve Değerlendirmeler

Araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla parametrik olmayan Wilcoxon işaretli sıralar testi ile elde edilen imalat sektörüne ait sonuçlara Tablo 2-5'de yer verilmiştir.

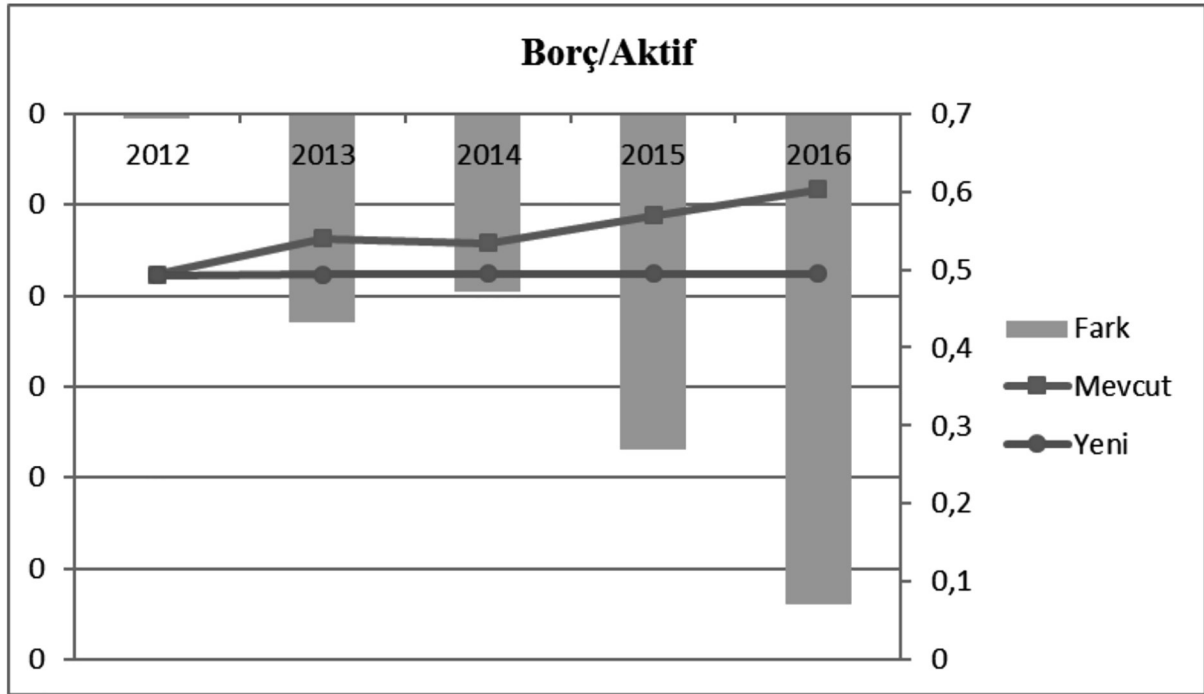
İmalat sektörü borç/aktif oranının 2012-2016 yıllarına ait test sonuçları incelendiğinde 2012 ve 2014 yılları haricinde anlamlı değişimler olduğu tespit edildi ($p < 0,05$). Araştırma hipotezine uygun sonuçların elde edildiği 2012-2016 yılları arasında borç/aktif oranında ortalama değişimin azalma şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Tüm yıllara ait sonuç incelendiğinde yeni kiralama işlemleri standardının imalat sektöründe borç/aktif oranında anlamlı düzeyde azalmasına neden olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$) (Tablo 2).

Tablo 2: İmalat Sektöründe Borç/Aktif Oranının Karşılaştırılması

Yıllar	Mevcut (UMS17)	Yeni (UFRS16)	Fark	P
2012	0,494	0,493	0,00	0,754
2013	0,540	0,494	-0,05	0,002
2014	0,534	0,495	-0,04	0,084
2015	0,569	0,495	-0,07	0,015
2016	0,603	0,495	-0,11	0,008
2012-2016	0,548	0,494	-0,05	0,000

H1 Kabul: İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki borç/aktif (BA) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) borç/aktif (BA) arasında anlamlı farklılık vardır.

Yıllara göre değişim incelendiğinde mevcut durum itibariyle borç/aktif oranının 2012-2013 yıllarında genel olarak yatay seyrettiği, 2014'ten itibaren yükselme eğiliminde olduğu, yeni standart uygulandığında 2012'den 2016'ya kadar yatay seyrettiği görülmektedir. Yeni ve eski standartlar arasındaki borç/aktif farkının 2012-2016 yılları arasında yeni standartta eski standarda oranla daha düşük olduğu ve bu farkın 2016'da zirveye ulaştığı görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 1: İmalat Sektöründeki Borç/Aktif Oranının UMS 17 ve UFRS 16 Arasındaki Farkı

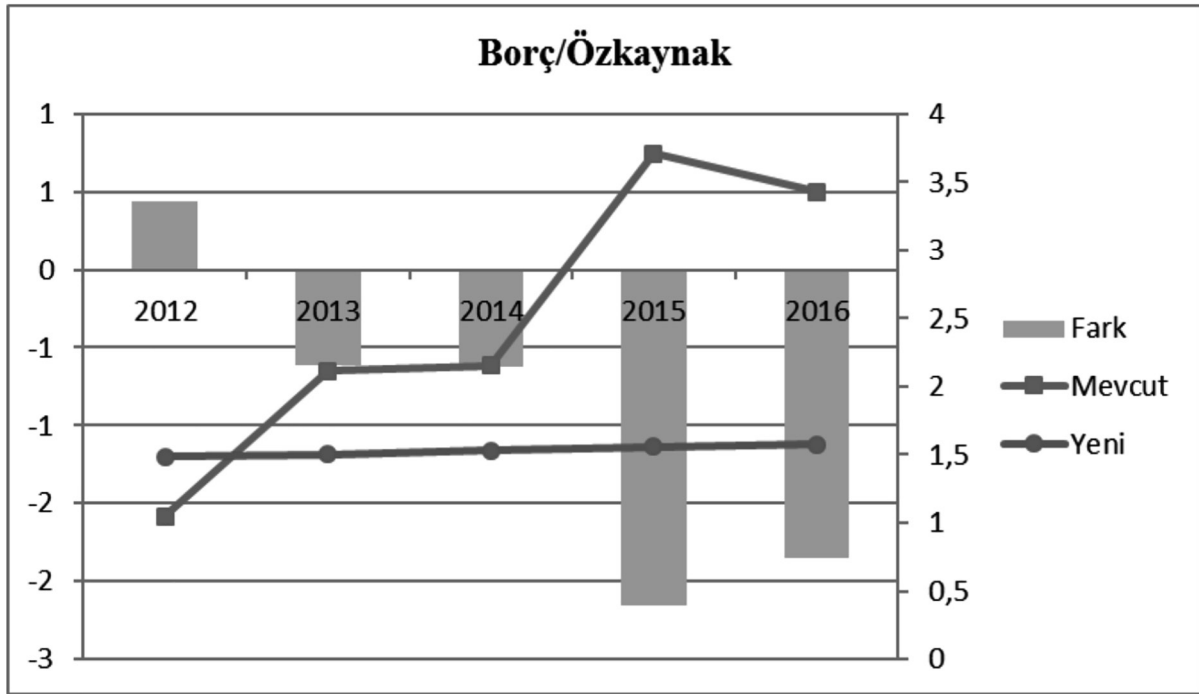
İmalat sektörü borç/özkaynak oranının 2012-2016 yıllarına ait test sonuçları incelendiğinde 2012 ve 2014 yılları haricinde anlamlı değişimler olduğu tespit edildi ($p < 0,05$). Araştırma hipotezine uygun sonuçların elde edildiği 2012-2016 yılları arasında borç/özkaynak oranında ortalama değişimin azalma şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Tüm yıllara ait sonuç incelendiğinde yeni kiralama işlemleri standardının imalat sektöründe borç/özkaynak oranında anlamlı düzeyde azalmasına neden olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3: İmalat Sektöründe Borç/Özkaynak Oranının Karşılaştırılması

Yıllar	Mevcut (UMS17)	Yeni (UFRS16)	Fark	P
2012	1,046	1,488	0,44	0,182
2013	2,115	1,505	-0,61	0,002
2014	2,156	1,532	-0,62	0,084
2015	3,707	1,556	-2,15	0,015
2016	3,426	1,573	-1,85	0,008
2012-2016	2,514	1,531	-0,98	0,000

H2 Kabul: İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki borç/özkaynak (BÖ) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) borç/özkaynak (BÖ) arasında anlamlı farklılık vardır.

Yıllara göre değişim incelendiğinde mevcut durum itibarıyla borç/özkaynak oranının 2012'den 2015'e kadar artış gösterdiği, 2016 yılında ise bu oranın düştüğü, yeni standartlar uygulandığında 2012'den 2016'ya kadar yatay seyrettiği görülmektedir. Yeni ve eski standartlar arasındaki borç/özkaynak farkının 2012 ve 2013 yıllarında yeni standartta eski standarda göre daha düşük olduğu; 2014 yılından itibaren borç/özkaynak oranının yeni standarda göre artışa geçtiği ve yeni ve eski standartlar arasındaki farkın giderek açıldığı görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: İmalat Sektöründe Borç/Özkaynak Oranının UMS 17 ve UFRS 16 Arasındaki Farkı

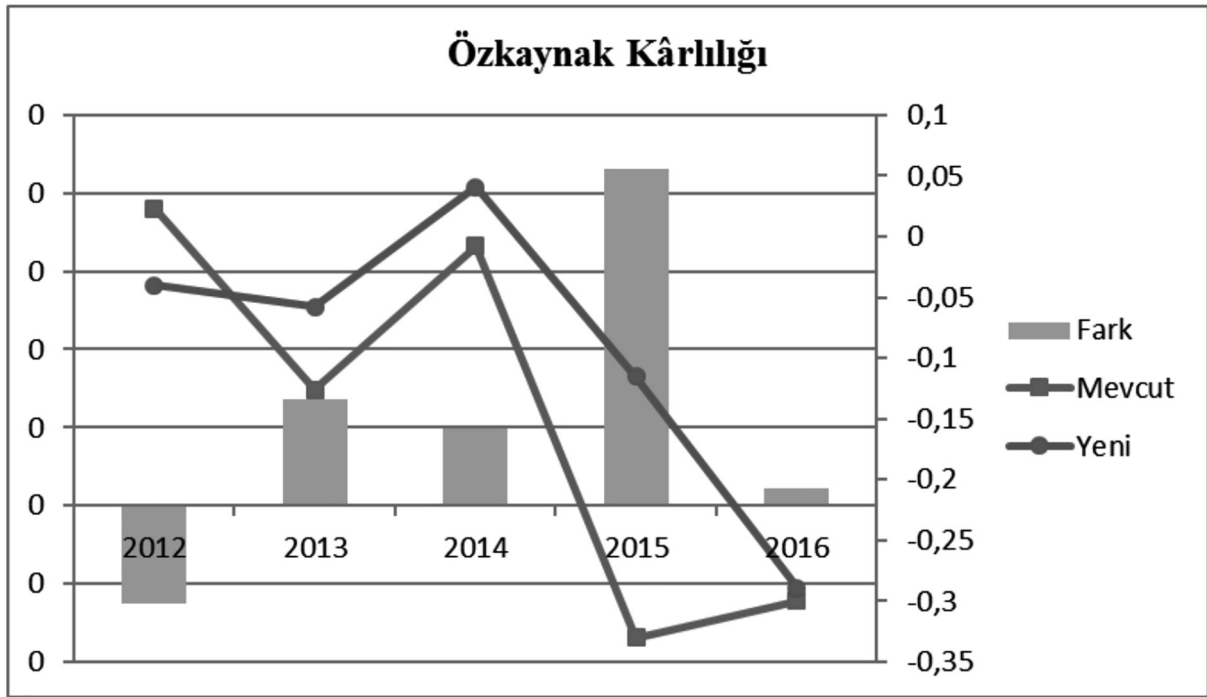
İmalat sektörü özkaynak kârlılığı oranının 2012-2016 yıllarına ait analiz sonuçları incelendiğinde 2014 ve 2015 yıllarında anlamlı değişimler olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Araştırma hipotezine uygun sonuçların elde edildiği 2012-2016 yılları arasında özkaynak kârlılığı oranında ortalama değişimin azalma şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Tüm yıllara ait sonuç incelendiğinde yeni kiralama işlemleri standardının imalat sektöründe özkaynak kârlılığı oranında anlamlı düzeyde azalmasına neden olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4: İmalat Sektöründe Özkaynak Kârlılığı Oranının Karşılaştırılması

Yıllar	Mevcut (UMS17)	Yeni (UFRS16)	Fark	P
2012	0,023	-0,040	-0,06	0,657
2013	-0,126	-0,058	0,07	0,117
2014	-0,008	0,041	0,05	0,028
2015	-0,330	-0,115	0,22	0,034
2016	-0,300	-0,289	0,01	0,158
2012-2016	-0,151	-0,093	0,06	0,000

H3 **Kabul:** İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki özkaynak kârlılığı (ÖK) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) özkaynak kârlılığı (ÖK) arasında anlamlı farklılık vardır.

Yıllara göre değişim incelendiğinde mevcut durum itibariyle özkaynak kârlılığı oranının 2012-2016 yılları arasında dalgalı seyrettiği; 2013'te düştüğü, 2014'te tekrar yükseldiği, 2015'te düştüğü ve 2016'da tekrar yükseldiği, yeni standart uygulandığında da benzer şekilde seyrettiği görülmektedir. Yeni ve eski standartlar arasındaki özkaynak kârlılığı oran farkının 2012 yılında yeni standartta eskiye göre daha düşük olduğu; 2013 yılından itibaren özkaynak kârlılığı oranının yeni standarda göre artışa geçtiği, 2015 yılında en yüksek farkın olduğu ancak bu farkın 2016'da ortadan kalktığı görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3: İmalat Sektöründe Özkaynak Kârlılığı Oranının UMS 17 ve UFRS 16 Arasındaki Farkı

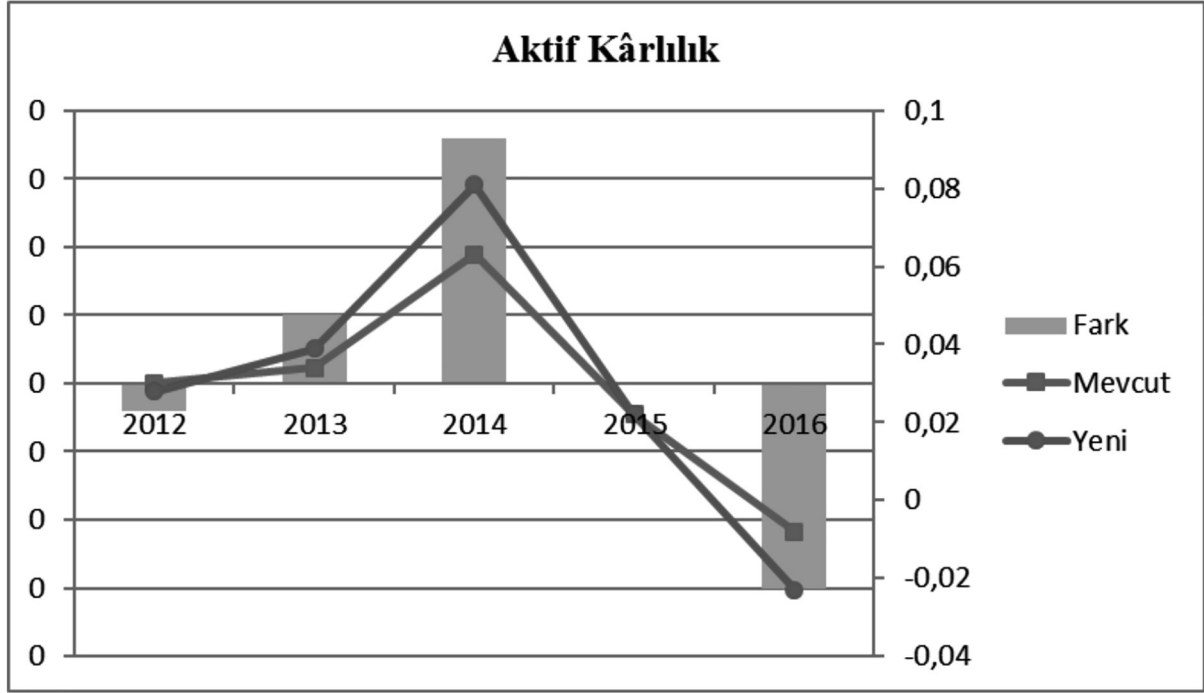
İmalat sektörü aktif kârlılığının 2012-2016 yıllarına ait analiz sonuçları incelendiğinde 2012-2016 yılları arasında anlamlı değişimler olmadığı ancak 5 yıllık toplam verilerde anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p>0,05$). Araştırma hipotezine uygun sonuçların elde edildiği 2012-2016 yılları arasında özkaynak kârlılığı rasyosunda ortalama değişimin artış şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Tüm yıllara ait sonuç incelendiğinde yeni kiralama işlemleri standardının imalat sektöründe aktif kârlılık rasyosunda anlamlı düzeyde artışa neden olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p<0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5: İmalat Sektöründe Aktif Kârlılığın Karşılaştırılması

Yıllar	Mevcut (UMS17)	Yeni (UFRS16)	Fark	P
2012	0,030	0,028	0,00	0,209
2013	0,034	0,039	0,01	0,239
2014	0,063	0,081	0,02	0,136
2015	0,022	0,022	0,00	0,239
2016	-0,008	-0,023	-0,01	0,583
2012-2016	0,028	0,030	0,00	0,021

H4 **Kabul:** İmalat sektöründeki şirketlerin kira aktifleştirme işlemi sonrası (UFRS16) finansal durum tablolarındaki aktif kârlılık (AK) ile kira aktifleştirme işlemi öncesi (UMS17) aktif kârlılık (AK) arasında anlamlı farklılık vardır.

Yıllara göre değişim incelendiğinde mevcut durum itibariyle aktif kârlılık oranının 2012-2016 yılları arasında dalgalı seyrettiği; 2014'e kadar yükselen aktif kârlılık oranının 2014'ten sonra düşüşe geçtiği, yeni standart uygulandığında da benzer şekilde seyrettiği görülmektedir. Yeni ve eski standartlar arasındaki aktif kârlılık oran farkının 2012 yılından itibaren yeni standartta eski standarda göre daha yüksek olduğu ancak bu farkın yok denecek kadar az olduğu; 2016 yılına kadar da farkın değişmediği görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4: İmalat Sektöründe Aktif Kârlılık Oranının UMS 17 ve UFRS 16 Arasındaki Farkı

4. SONUÇ

Bu çalışmada, UMS 17 ile UFRS 16 Kiralama İşlemleri Standardının imalat sektörüne ait şirket performansları üzerine olan etkilerini karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. UMS 17 de sadece şirketlerin finansal tablo dipnotlarında yer alan faaliyet kiralalamaları, UFRS 16'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte aktifleştirilerek finansal tablolarda gösterilmesi zorunlu hale gelecektir. Dolayısıyla, faaliyetlerini büyük ölçüde faaliyet kiralaması yöntemini kullanarak yerine getiren şirketler bu değişiklikten büyük oranda etkilenecektir.

Şirket verilerin analizi öncesi, faiz, vergi ve amortisman öncesi karın (EBITDA), borç oranı, amortisman ve finansman giderlerinin değişiminin tespitine yönelik hesaplamalar yapılmıştır. Yapılan hesaplamaların ardından elde edilen verilerin, UMS 17 ve UFRS 16 için ayrı ayrı olmak üzere normal dağılım koşulları incelenmiştir. Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildiğinden UFRS 16 öncesi (UMS 17) ve UFRS 16 sonrası imalat sektöründeki şirketlerin finansal rasyolarının karşılaştırılması işlemi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile yapılmıştır.

Çalışmadan sağlanan bulgulara göre yeni UFRS 16 Standardının imalat sektörü şirket rasyolarındaki değişim olacağı ve bu durumun da şirket dinamiklerini ve şirket finansal performansını etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma sonuçları, uygulama sonrası gerçek veriler ile yapılacak diğer çalışma sonuçları ile karşılaştırılması yapılabilir. Ayrıca, analiz kapsamında kullanılan vergi oranları ve faaliyet

kiralaması faiz oranları belli varsayımlar dâhilinde ele alındığından, analizlere ilişkin yorumlar da bu varsayımlar kapsamında yapılmalıdır.

Bu bulgular ışığında, imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin kiralama yöntemi ile elde ettiği ve üretim hatlarında kullandığı makine ve ekipmanları finansal durum tablosuna dâhil etmesi ile şirket finansal durum tablolarının gerçek görüntüsüne kavuşacağı, bu durumun da şirketler açısından mevcut durumdan daha olumsuz bir görüntü elde edileceği gerçeği ile karşılaşılabılır. Kira aktifleştirme sonrasında imalat sektöründe şirket finansal durum tablolarının daha şeffaf olmasına katkı yapacaktır.

KAYNAKÇA

- 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu. 1985.T. C. Resmi Gazete,18795.
- 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu. 2012. T. C. Resmi Gazete, 28496.
- Büyüköztürk, Şener. 2011, Sosyal Bilimler İçin İstatistik, Ankara: Pegem Akademi.
- Çakan, Cemal. 2006, Finansal Kiralama (Leasing) ve Türkiye Uygulaması, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çeltik, Aynur. 2009, Kurumsal Filo Kiralama Sektörünün Gelişimi ve Ülke Ekonomisine Etkileri, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Engin, Ahmet. 2016, “Yeni (Önerilen) Kiralama İşlemleri Standardı ve Değişikliğin Mali Tablolara Muhtemel Etkileri”, Vergi Dünyası, Sayı 420. ss. 23-34.
- Ersoy, Muzaffer Eralp. 2006, Tarım Sektörünün Finansmanında Finansal Kiralama Uygulamaları ve Faaliyet Kiralamasının Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Gönen, Seçkin. Neslihan Akça. 2014, “Finansal Kiralama İşlemlerinin TMS-17 Kiralama İşlemleri Standardı ve Vergi Usul Kanunu Açısından Muhasebeleştirilmesi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, S. 64.
- IASB, 2016, IFRS 16 Leases Basis for Conclusions, IFRS Foundation Publications Department, London, United Kingdom.
- IFRS 16, 2016, Leases, IFRS Foundation Publications Department, London, United Kingdom.
- Öztürk, Meryem. Murat Serçemeli. 2016, Yeni Finansal Raporlama Standardı “IFRS 16 Kiralama İşlemleri”nin Getirdiği Değişimler Üzerine Bir Değerlendirme”, Mali Çözüm Dergisi, S.31-48.
- Russo, Joe. 1999, The Source for Bussines Owners Monthly, St. Luis: Small Bussines.
- TMS 17,Kiralama İşlemleri Standardı, <http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2011Seti/TMS17.pdf>,(Erişim Tarihi:12.04.2017).
- Uzun, Pınar. 2016, Türkiye`de Finansal Kiralama Ve Faaliyet Kiralaması: Tarım Sektörü Örneği, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Vural, Ayçanur. 2006, Türkiye`de Leasing İşlemlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi, Ankara: Atılım Üniversitesi Finansal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

